

Milletvekili Olarak Nevzat Kösoğlu*

Nasrullah UZMAN (**)

Öz: Yazar, gazeteci ve mütefekkir kimliğiyle tanınan Nevzat Kösoğlu, aynı zamanda bir siyaset adamıdır. İlk kez 1975 yılında MHP'nin Genel Sekreter Yardımcılığı görevini almak suretiyle aktif siyasete atılan Nevzat Kösoğlu, 1977 yılında doğum yeri olan Erzurum'dan milletvekili seçilmiştir. Milletvekilliği görevini 12 Eylül 1980 askerî darbesine kadar sürdüren Nevzat Kösoğlu, bu süreçte TBMM'de MHP'nin Grup Sözcülüğü görevini de üstlenmiştir. Bu makalede Nevzat Kösoğlu'nun aktif siyasete atılması, milletvekili seçilmesi ve milletvekili olarak görev yaptığı süreçte yürüttüğü faaliyetler resmî yayınlar, dönemin gazeteleri ve telif eserler ışığında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nevzat Kösoğlu, Alparslan Türkeş, TBMM, MHP, Erzurum

Nevzat Kösoğlu as a Deputy

Abstract: Nevzat Kösoğlu, who is known as author, journalist, and an intellectual, is also a political figure. Nevzat Kösoğlu was elected deputy for the first time in 1977 from Erzurum, his hometown, after taking part in active politics by serving as assistant secretary general of NMP in 1975. While as a deputy, he was also spokesman of NMP until 1980 coup d'état. In this study, Nevzat Kösoğlu's role in politics, election process and his activities as a deputy are evaluated in the light of his publications, newspapers of the time and literature.

Keywords: Nevzat Kösoğlu, Alparslan Turkes, Turkish Grand National Assembly, NMP, Erzurum

Makale Geliş Tarihi: 21.07.2017

Makale Kabul Tarihi: 07.10.2017

I. Giriş

1941 yılında Erzurum'a bağlı İspir ilçesinde dünyaya gelen Nevzat Kösoğlu'nun babası dava vekili Tayyip Bey, annesi ise Reyhane Hanım'dır. İlk ve ortaokulu İspir'de okuyan Kösoğlu, Erzurum'da başladığı lise eğitimini Karabük'te tamamlamıştır. Kösoğlu, 23 yaşında (1964 yılında) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden ve İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü'nden mezun olmuştur (TBMMA, D. 5, Sn. 1292).

---

* Bu çalışma Türk Ocakları Genel Merkezi tarafından 22 Mart 2014 tarihinde Millî Kütüphane Konferans Salonu'nda düzenlenen "Kültür Hayatımızda Nevzat Kösoğlu Bilgi Şöleni"nde sunulan yayımlanmamış bildirinin genişletilmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü (e-posta: nasrullah@gazi.edu.tr)

Üniversiteden mezun olduktan sonra Ankara'ya yerleşen Nevzat Kösoğlu, 1964-1968 yılları arasında Bâb-ı Âli'de Sabah Gazetesi'nin parlamento muhabiri ve Ankara temsilcisi olarak görev yapmıştır. 1968 yılında askerlik görevini yedek subay olarak tamamlayan Kösoğlu, daha sonra Ankara'da arkadaşları ile birlikte avukatlık yapmaya başlamış; avukatlık mesleğini yürütmekle birlikte çeşitli dergilerde genellikle araştırma ve deneme türünde yazılar kaleme almıştır (TBMMA, D. 5, Sn. 1292).

Nevzat Kösoğlu, gerek Bâb-ı Âli'de Sabah Gazetesi'nin parlamento muhabiri ve Ankara temsilcisi olduğu dönemde gerekse avukatlık yaptığı süre içerisinde mensubu olduğu milliyetçi camia ile daima iç içe olmuştur. Kösoğlu'nun görev yaptığı gazete ve avukatlık bürosu kısa zamanda aralarında Alparslan Türkeş ve Dünder Taşer'in de bulunduğu milliyetçi aydın ve politikacıların buluşma adresi haline gelmiştir. Bu süreçte Kösoğlu ve arkadaşları, milliyetçilerin davalarını ücretsiz takip ettikleri gibi dava masraflarını da üstlenmişlerdir. Ankara'da yürüttüğü faaliyetler vesilesiyle milliyetçi camiada kısa sürede tanınan ve sevilen Kösoğlu, bu süre içerisinde Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)'nin lider kadrosuyla da yakınlaşmış; bu yakınlaşmanın sonucu olarak Türkeş Bey'in daveti üzerine, Üniversiteliler Kültür Derneği'nin yönetici kadrosunda bulunan arkadaşları ile birlikte resmen MHP'ye katılmış ve böylece aktif siyasete girmiştir (Gürgür, 2014: 7-8).

Nevzat Kösoğlu, MHP'nin 12. Olağan Kongresi'nde (17-18 Mayıs 1975) Başkanlık Divanı'nda yer alması, Genel İdare Kurulu'na seçilmiş ve Genel Sekreter Yardımcısı olarak görevlendirilmiştir. Kösoğlu, MHP'nin 13. Olağan Kongresi'nde (23-24 Nisan 1977) ve 14. Olağan Kongresi'nde (9-10 Haziran 1979) güven tazelemiş, yine aynı şekilde Başkanlık Divanı'nda yer almış, Genel İdare Kurulu'na seçilmiş ve Genel Sekreter Yardımcılığı görevini sürdürmüştür. Kösoğlu, MHP'de görev yaptığı süre içerisinde avukatlık mesleğini de sürdürmüştür; ancak sadece partisi ile ilgili davaları üstlenmiştir. Bu davalara örnek vermek gerekirse; Cumhuriyet Başsavcılığı'nın MHP'nin yurt dışındaki teşkilatlarının kapatılması yönündeki müracaatı üzerine Anayasa Mahkemesi'nde görülen 28 Haziran 1976 tarihli duruşmada MHP'yi Nevzat Kösoğlu temsil etmiştir (*Milliyet*, 29.06.1976).

Nevzat Kösoğlu, MHP Genel Sekreter Yardımcısı olarak görev yaptığı sürede oldukça aktif bir tutum sergilemiş; parti çalışmalarına yoğun bir şekilde katılmış; sık sık basın toplantısı düzenleyerek sosyal ve kültürel meselelerden dış politikaya, anarşi ve terörden millî güvenlik meselelerine kadar şahsının ve partisinin görüşlerini kamuoyu ile paylaşmıştır. Bu vesile ile sık sık gazete manşetlerinde yer alan Kösoğlu'nun, milletvekili olmadan önceki siyasî faaliyetlerine kısa da olsa değinmekte yarar vardır. Mesela Kösoğlu, Kıbrıs Barış Harekâtı sebebiyle Türkiye'ye ambargo uygulayan ABD'yi eleştirmiş, ABD'nin güçlü bir devlet olduğu; ancak büyük bir millet olma haysiyetine kavuşamamış bir topluluktan ibaret olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur (*Milliyet*, 28.07.1975). Kösoğlu, işçi hareketlerinin yoğun olarak yaşandığı ve bu hareketlerin toplumsal olaylara dönüştüğü 1970'li yıllarda günlük siyasî çıkarlar uğruna Türk işçi hareketini gayesinden saptırmak isteyenleri de eleştirmiş ve işçilerin emeklerinin istismar edilmemesi gerektiğini savunmuştur

(*Milliyet*, 22.08.1975). Toplumun kamplaşma, anarşi ve terör ortamına sürüklenmeye çalışıldığı bir dönemde Kösoğlu, iktidar mücadelesini gayrimeşru zemine çekmek isteyenlerin varlığına dikkat çekmiş, bu yönde hareket edenleri uyarılmış ve dürüst bir şekilde meşruiyet sınırları içerisinde siyasî mücadele yapmaya davet etmiştir (*Milliyet*, 3.02.1976). Bu uyarı ve davet 12 Eylül'e giden süreçte Kösoğlu'nun, şahsının ve partisinin görüşlerini yansıtmaması bakımından son derece önemlidir. Ancak gelişen olaylar ne yazık ki Kösoğlu'nun uyarı ve davetine kulak verilmediğini göstermektedir. Komşularının hızla silahlanması karşısında Türkiye'nin güvenliğini dışa bağımlı olarak sürdüremeyeceğini ifade eden Kösoğlu, nükleer güç de dâhil olmak üzere Türkiye'nin kendi savunma silahlarına sahip olması gerektiğini savunmuştur (*Milliyet*, 12.08.1975). 1977 seçimlerine kadar gelinen süreçte Kösoğlu, açıklamaları ve faaliyetleriyle hemen her gün gazete sütunlarında yer almış ve adından sıkça söz ettirmiştir. Bu durum, milliyetçi camia tarafından zaten tanınan ve benimsenen Kösoğlu'nun toplumun diğer kesimleri tarafından da tanınmasına katkı sağlamıştır.

II. 1977 Milletvekili Genel Seçimleri ve Nevzat Kösoğlu

Türk siyasî hayatında 5 Haziran 1977 tarihli milletvekili seçimleri oldukça önemli bir yere sahiptir. Çünkü 1977 seçimleri, toplumsal gerginliğin arttığı, ideolojik çatışmaların yaşandığı, iktidar mücadelesinin gayrimeşru bir şekilde sokak aralarına "kurtarılmış bölge" olarak yansıdığı, gazete sütunlarına yansıyan ölüm haberlerinin sıradanlaştığı son derece kritik bir ortamda gerçekleşmiştir. Tablo-1'de de görüldüğü üzere -14 Ekim 1973'te gerçekleştirilen milletvekili seçimleri ile mukayese edildiğinde- 5 Haziran 1977'de gerçekleştirilen milletvekili seçimlerinde Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP), Demokrat Parti (DP) ve Millî Selamet Partisi (MSP) oy kaybederken; Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Adalet Partisi (AP) ve MHP oylarını yükseltmiştir (*Milletvekili Genel Seçimleri (1923-2011)*, 2012: 25). 12 Ekim 1969'da 1, 14 Ekim 1973'te 3 milletvekili ile TBMM'de temsil edilen MHP, 5 Haziran 1977 tarihinde gerçekleştirilen milletvekili seçimlerinde ise 16 milletvekili ile TBMM'de temsil hakkı elde etmiştir.

Parti	1973 Seçimleri			1977 Seçimleri		
	Aldığı Oy	Oran (%)	Milletvekili Sayısı	Aldığı Oy	Oran (%)	Milletvekili Sayısı
AP	3.197.897	29,8	149	5.468.202	36,9	189
CHP	3.570.583	33,3	185	6.136.171	41,4	213
CGP	564.343	5,3	13	277.713	1,9	3
DP	1.275.505	11,9	45	274.484	1,8	1
MHP	362.208	3,4	3	951.544	6,4	16
MSP	1.265.771	11,8	48	1.269.918	8,6	24
Diğer	487.354	4,5	7	449.140	3	4

Nevzat Kösoğlu, MHP'nin Erzurum il ve ilçe teşkilatlarının beklentileri doğrultusunda Gün Sazak Bey'in de etkisiyle 1977 seçimlerinde Erzurum'dan MHP

milletvekili aday adayı olmuştur. Kösoğlu'nun adaylığı MHP Genel İdare Kurulu'nda oy birliğiyle kabul edilmiştir (Gürgür, 2014: 11). 5 Haziran 1977'de yapılan genel seçimlerde Erzurum'dan gösterilen diğer MHP Milletvekili adayları ise şunlardır: Mazhar Erciş, Bekir Hatunoğlu, Necmettin Gülseven, Reşit Tutkun, İhsan Öztürk, Osman Öztekin ve Metin Akın (*Resmî Gazete*, 13.05.1977).

Memleketi Erzurum'da sevilen ve benimsenen bir kimse olan Nevzat Kösoğlu, MHP'lilerin yanı sıra MHP'li olmayan hemşerilerinin de teveccühüne mazhar olmuştur. Bu doğrultuda Nevzat Kösoğlu, MHP Genel Sekreter Yardımcısı olarak görev yapmakta iken aday olduğu 5 Haziran 1977 tarihli genel seçimlerde (XVI. Dönem) Erzurum Milletvekili seçilmiş (*Milliyet*, 7.06.1977); 13 Haziran 1977'de mazbatasını alarak görevine başlamıştır (TBMM, D. 5, Sn. 1292). 1977 seçimleri sonucunda MHP, Nevzat Kösoğlu ile birlikte toplam 16 milletvekiliyle TBMM'de temsil hakkı elde etmiştir¹. Tablo-2'de de görüldüğü gibi Nevzat Kösoğlu'nun milletvekili seçildiği Erzurum, MHP'nin Türkiye genelinde oy oranını en çok artırdığı iller arasındadır (*Milletvekili Genel Seçimleri (1923-2011)*, 2012: 25, 50). Bu durumda ülke genelinde MHP'ye gösterilen teveccühün yanı sıra Kösoğlu'nun yürüttüğü seçim çalışmaları ve Erzurumluların şahsına gösterdiği teveccüh de etkili olmuştur.

Seçim Yılı	1973 Seçimleri	1977 Seçimleri
Toplam Geçerli Oy	10.723.658	14.827.172
MHP'nin Aldığı Toplam Oy	362.208	951.544
MHP'nin Erzurum'da Aldığı Oy	6.300	32.074
Oranı (%)	3,28	12,85
Milletvekili Sayısı (Türkiye)	3	16
Milletvekili Sayısı (Erzurum)	0	1

XVI. Dönem TBMM'nin yapısı incelendiğinde Nevzat Kösoğlu ile ilgili iki detay hemen göze çarpmaktadır. İlki Kösoğlu, 36 yaşındayken milletvekili seçilmiştir. XVI. Dönem TBMM'de görev yapan milletvekillerinin yaş ortalamasının 44,8 olduğu göz önüne alındığında Kösoğlu'nun oldukça genç denebilecek bir yaşta milletvekili seçildiği görülmektedir. İkincisi ise XVI. Dönem TBMM'de görev yapan milletvekillerinin mesleklerine göre dağılımıdır. Bu dağılımda

¹ Bu dönemde Nevzat Kösoğlu ile birlikte MHP milletvekili olarak TBMM'de görev yapan diğer isimler ise şunlardır: Alparslan Türkeş (Adana), İhsan Karaçam (Ankara), Necati Gültekin (Ankara), Mehmet Irmak (Çorum), Mehmet Tahir Şaşmaz (Elazığ), Cengiz Gökçek (Gaziantep), Turan Koçal (İstanbul), Mehmet Doğan (Kayseri), Ağâh Oktay Güner (Konya), İhsan Kabadayı (Konya), Mehmet Yusuf Özbaş (Kahramanmaraş), Sadi Somuncuoğlu (Niğde), Ali Gürbüz (Sivas), Faruk Demirtola (Tokat) ve Ali Fuat Eyüpoğlu (Yozgat) (*Resmî Gazete*, 19.06.1977).

hukukçuların/avukatların en kalabalık meslek grubunu oluşturdukları görülmektedir. Kösoğlu da dâhil olmak üzere XVI. Dönemde milletvekili olarak görev yapanların 103'ü avukattır. Bu rakam Meclis'teki toplam milletvekili sayısının %23'üne tekabül etmektedir (Arslan, 2012: IX-XI).

III. XVI. Dönem (1977-1980) TBMM ve Nevzat Kösoğlu

XVI. Dönem (1977-1980) Erzurum Milletvekili seçilen ve oldukça aktif bir rol üstlenen Nevzat Kösoğlu, TBMM'de MHP'nin Grup Sözcüsü/Başkanvekili olmak suretiyle MHP'yi temsil etme görevine de getirilmiştir. Esasen XVI. Dönem, yakın dönem Türk siyasî tarihinde önemli hadiselerin yaşandığı oldukça çalkantılı bir dönemdir. Bu dönemde şiddet ve anarşi hiç olmadığı kadar tırmanmış, terör sokağa inmiş, toplum kutuplaştırılmış ve toplumsal hafızada halen canlılığını koruyan 12 Eylül 1980 askerî darbesine giden olaylar yaşanmıştır. Bu dönemde yaşanan Kahramanmaraş, Çorum ve Tarih olayları; Abdi İpekçi, Cevat Yurdakul, Gün Sazak ve Nihat Erim cinayetleri bu hadiselerle örnek olarak gösterilebilir. Yine aynı dönemde Hükümetin 4 kez değişmesi² ve Güneş Motel/11'ler Hadisesi³ ise siyasî istikrarsızlığın en somut örnekleri olarak değerlendirilebilir. 12 Eylül'e giden sürecin son üç yılında yaşanan olaylar karşısında yüzbinlerce mensubu olan MHP'nin söylemi ve tutumu önem arz etmektedir. Bu noktada Nevzat Kösoğlu'nun TBMM kürsüsünde partisini temsilen yaptığı konuşmalar, MHP'nin söz konusu dönemde ortaya koyduğu politikaları ifade etmesi açısından son derece önemlidir.

XVI. Dönem boyunca Nevzat Kösoğlu, TBMM kürsüsünde toplam 32 kez söz almış, 1 kez de soru önergesi vermiştir. Aynı dönemde milletvekili yemini dışında Meclis kürsüsüne çıkıp tek bir söz bile söylemeyen milletvekillerinin olduğu düşünüldüğünde Kösoğlu'nun ne derece aktif bir tutum takındığı daha iyi anlaşılacaktır. Kösoğlu'nun XVI. Dönem boyunca yapmış olduğu konuşmaların tam listesi şu şekildedir:

1- Başbakan Süleyman Demirel tarafından kurulan Bakanlar Kurulu programı münasebetiyle (*MMTD*, C. 1, T. 1, B. 24: 175).

2- Millî Eğitim Bakanlığı'nda yapılan tayin ve nakiller konusunda açılan Genel Görüşme münasebetiyle (*MMTD*, C. 2, T. 1, B. 98: 466).

3- 1978 yılı Anayasa Mahkemesi Başkanlığı Bütçesi münasebetiyle (*MMTD*, C. 3, T. 1, B. 109: 159).

4- 1978 yılı Danıştay Başkanlığı Bütçesi münasebetiyle (*MMTD*, C. 3, T. 1, B. 110: 230).

---

² Bu dönemde iktidar dört kez değişmiştir: II. Ecevit Hükümeti (21 Haziran-21 Temmuz 1977), V. Demirel Hükümeti (21 Temmuz 1977-5 Ocak 1978), III. Ecevit Hükümeti (5 Ocak 1978-12 Kasım 1979), VI. Demirel Hükümeti (12 Kasım 1979-12 Eylül 1980).

³ Bülent Ecevit, Güneş Motel'de AP'den istifa eden milletvekillerine CHP'ye destek vermeleri karşılığında bakanlık önermiştir. Bu öneriyi kabul eden AP'li 11 milletvekili CHP'ye geçmiş ve bunlardan 10'u bakanlığa getirilmiştir.

5- 1978 yılı İçişleri Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle İstanbul Milletvekili Muammer Aksoy'un konuşmasında partisine sataşması sebebiyle (*MMTD*, C. 3, T. 1, B. 112: 428).

6- 1978 yılı Kültür Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle (*MMTD*, C. 3, T. 1, B. 113: 563).

7- 1978 yılı Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle İstanbul Milletvekili Muammer Aksoy'un konuşmasında partisine sataşması sebebiyle (*MMTD*, C. 3, T. 1, B. 113: 525).

8- 1978 yılı Gümrük ve Tekel Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle (*MMTD*, C. 4, T. 1, B. 116: 219, 239).

9- Doğu ve Güneydoğu bölgelerinin sorunları konusunda bir genel görüşme açılmasına ilişkin önerge münasebetiyle (*MMTD*, C. 5, T. 1, B. 135: 268).

10- Adalet Partisi Grubu adına Grup Başkanı Süleyman Demirel ve 81 milletvekilinin, eğitimi millilikten uzaklaştırdığı; eğitim ve öğretim kurumlarında can güvenliğini sağlayamadığı ve öğretmen ve idarecilere partizanca baskılar yapıldığı iddiasıyla Bakanlar Kurulu hakkında bir gensoru açılmasına ilişkin önergesinin gündeme alınıp alınmayacağı konusunda görüşme münasebetiyle (*MMTD*, C. 6, T. 1, B. 147: 72).

11- Ankara Milletvekili İsmail Hakiki Köylüoğlu ve 9 arkadaşının Mamak'ta meydana gelen tedhiş olayında gerekli önlemleri almadığı iddiasıyla İçişleri Bakanı İrfan Özyayınlı hakkında bir gensoru açılmasına ilişkin önergenin gündeme alınıp alınmayacağı konusunda görüşme münasebetiyle (*MMTD*, C. 7, T. 2, B. 4: 125).

12- Plan görüşmelerinde Danışman Kurulunca kararlaştırılan konuşma sürelerinin kullanım şekli münasebetiyle (*MMTD*, C. 7, T. 2, B. 10: 418).

13- Dördüncü Beş Yıllık (1979-1983) Kalkınma Planı münasebetiyle (*MMTD*, C. 7, T. 2, B. 11: 445).

14- AP Genel Başkanı ve Isparta Milletvekili Süleyman Demirel ve 45 arkadaşının; ülkede yıkıcı, bölücü, anarşik olayları önleyemediği can ve mal güvenliğini sağlayamadığı, gerekli önlemleri zamanında almadığından Kahramanmaraş olaylarına sebebiyet verdiği iddiasıyla Bakanlar Kurulu hakkında bir gensoru açılmasına ilişkin önergenin gündeme alınıp alınmayacağı konusunda görüşme münasebetiyle (*MMTD*, C. 8, T. 2, B. 31: 297, 317).

15- Kırşehir Milletvekili Mustafa Eşrefoğlu ve 9 arkadaşının; tutum ve girişimleriyle Türk kültürünü ve dilini yozlaştırdığı iddiasıyla Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı hakkında bir gensoru açılmasına ilişkin önergesinin gündeme alınıp alınmayacağı konusunda görüşme münasebetiyle (*MMTD*, C. 9, T. 2, B. 50: 544).

16- 1979 Yılı Anayasa Mahkemesi Başkanlığı Bütçesi münasebetiyle (*MMTD*, C. 10, T. 2, B. 55: 227).

17- 1979 Yılı Danıştay Başkanlığı Bütçesi münasebetiyle (*MMTD*, C. 10, T. 2, B. 56: 306).

18- 1979 Yılı Kültür Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle (*MMTD*, C. 10, T. 2, B. 59: 616).

19-1979 Yılı Gümrük ve Tekel Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle (*MMTD*, C. 11, T. 2, B. 62: 256).

20-1979 Yılı Millî Savunma Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle (*MMTD*, C. 11, T. 2, B. 62: 214, 222).

21-Kırşehir Milletvekili Mustafa Eşrefoğlu ve 9 arkadaşının Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği (TÖB-DER)'in yasa dışı faaliyetlerine göz yumarak eğitimi millilikten uzaklaştırdığı iddiasıyla Mili Eğitim Bakanı Necdet Uğur hakkında bir gensoru açılmasına ilişkin önergesi münasebetiyle (*MMTD*, C. 12, T. 2, B. 69: 79).

22-Kırşehir Milletvekili Mustafa Eşrefoğlu ve 16 arkadaşının, millî eğitimi Anayasa ve Atatürk ilkeleri doğrultusundan saptırdığı iddiasıyla Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur hakkında bir gensoru açılmasına ilişkin önergesi münasebetiyle (*MMTD*, C. 12, T. 2, B. 70: 111).

23-İrak'ta tutuklanan vatandaşlarımız ve idam edilen soydaşlarımız hakkında gündem dışı konuşması (*MMTD*, C. 13, T. 3, B. 35: 887).

24-1980 Yılı Anayasa Mahkemesi Başkanlığı Bütçesi münasebetiyle (*MMTD*, C. 14, T. 3, B. 45: 166).

25-1980 Yılı Danıştay Başkanlığı Bütçesi münasebetiyle (*MMTD*, C. 14, T. 3, B. 46: 244).

26-1980 Yılı Gümrük ve Tekel Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle (*MMTD*, C. 14, T. 3, B. 48: 386).

27-1980 Yılı Kültür Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle (*MMTD*, C. 14, T. 3, B. 49: 531).

28-1980 Yılı Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle (*MMTD*, C. 14, T. 3, B. 49: 483).

29-1980 Yılı İçişleri Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle (*MMTD*, C. 14, T. 3, B. 50: 561).

30-Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit ve 111 arkadaşının; Hükümetin anarşi konusunda gerekli önlemleri almayarak can güvenliğini sağlayamadığı, toplumda ve meclislerde her türlü uzlaşma yollarını tıkayarak Parlamento çalışmalarını engellediği, yanlış ekonomik uygulamalarla geçim sıkıntısını, halkın sağlığını tehlikeye düşürecek boyutlara ulaştırdığı ve Anayasa ve demokrasiye aykırı bir ekonomik sistem değişikliği için çaba gösterdiği iddiasıyla Başbakan Süleyman Demirel başkanlığındaki Bakanlar Kurulu hakkında bir gensoru açılmasına ilişkin önergesi münasebetiyle (*MMTD*, C. 16, T. 3, B. 99: 430).

Bu konuşmaların yanı sıra bu XVI. Dönemde Nevzat Kösoğlu'nun verdiği bir de önerge vardır. Bu önerge de MSP Genel Başkanının Irak seyahatine ve seyahat dönüşündeki beyanına ilişkindir (*MMTD*, C. 16, T. 3, B. 124: 725).

Nevzat Kösoğlu'nun TBMM kürsüsünde yaptığı konuşmalar içerik itibarıyla de bir hayli zengindir. Yakın arkadaşı Nuri Gürgür Bey, Kösoğlu'nun Meclis'teki konuşmaları hakkında “*MHP'nin Meclis'teki sözcüsü çok defa Nevzat Kösoğlu'yu. Yaptığı her konuşmada ciddiyet, kültürel ve fikrî zenginlik, berraklık ve muhteva*

vardır. 1980 öncesinin sıkıntılı günlerinde, karşımıza çıkan meseleleri ciddiye alır, gerekli ağırlığı vererek işlemeye çalışırdı. Ancak 'vatan sathındaki gerginlikler' Meclis'e de yansdığından, söylediklerinin anlaşılacağı bir ortam yoktu. Bundan dolayı sıkılır, konuşmak istemezdi." değerlendirmesini yapmakta ve Kösoğlu'nun şu cümlelerini aktarmaktadır: "Bu yüzden zaman zaman Meclis kürsüsüne çıkmayı canım istemezdi. Bu ortamda kime neyi anlatacaktım ve ne sonuç alacaktım? O zaman arkadaşlarım, belki biraz da mizah katarak 'tarihe konuş, fikirlerimizi zabitlara yazdırmak için konuş' derlerdi ve konuşurdum. Bu sebeple bütçe konuşmalarımın aktüaliteyle ilgisi zayıf olurdu. Ülkücü-milliyetçi düşüncenin dünya görüşünü, kültür ve devlet anlayışını anlatmaya çalışırdım." (Gürgür, 2014: 12). Bu cümleden olarak Nevzat Kösoğlu'nun, TBMM'de yaptığı konuşmalar tarihe düşülen notlardır. Bundan dolayı da Kösoğlu, TBMM'de yapmış olduğu konuşmalarının bir kısmını "*Millet Meclisinde ve Askerî Mahkemede Tarihe Konuşmalar*" adıyla kitap olarak yayımlamıştır (Kösoğlu, 2010: 23-150).

Nevzat Kösoğlu'nun söz konusu konuşmaları incelendiğinde batılılaşmadan kültür politikalarına; toplumsal olaylardan ahlâkî meselelere; millî menfaatlerden dış politikaya; hukukî meselelerden eğitim sorunlarına; güvenlik meselelerinden ekonomik sorunlara; anayasal hak ve özgürlüklerden sağlık meselelerine kadar birçok konunun gündeme getirildiği görülmekte; bugün dâhi tartışılan birçok soruna neredeyse 40 yıl önce çözüm önerisi sunulduğu anlaşılmaktadır. Nevzat Kösoğlu'nun TBMM kürsüsünden yaptığı 30 Temmuz 1977 tarihli ilk konuşmayı da bu çerçevede değerlendirmek gerekir.

Nevzat Kösoğlu'nun Meclis konuşmalarındaki seviye ve birikim hemen göze çarpmakta; eleştirilerinin de bu zaviyeden yapıldığı anlaşılmaktadır. Kösoğlu'nun kendisine ve partisine yöneltilen eleştirileri cevapsız bırakmadığı; bununla birlikte eleştirileri cevaplarken muhataplarının aksine seviyeyi düşürmediği, hakaretten ve küfürden kaçındığı görülmektedir. Mesela 30 Temmuz 1977 tarihli Genel Kurul'da CHP İstanbul Milletvekili Ali Nejat Ölçen'in sataşması karşısında Kösoğlu "...Sayın Ölçen'in bütün söylediklerini cevaplandırabilmek için o seviyeye inmek gerekir..." diyerek sataşmaya cevap verdiği gibi seviyesiz bir tartışmayı da önlemiştir. Kösoğlu, insanı ve milleti başlangıç noktası olarak kabul etmiş, devleti ve milleti ilgilendiren önemli/millî meselelerin ideolojik iç politika malzemesi haline getirilmesine karşı çıkmış; bu görüşünü "...İçtimâî ve iktisadî farklılaşmalara ideolojik pencereden değil, ilmî açılardan bakılması gereğine inanıyoruz. Maksudumuz ise bu farklılaşmalardan ötürü fertlerin veya zümrelerin birbirini ezmesine, istismar etmesine imkân vermemektir. Her ferdin maddî ve manevî gelişmesinin saygıdeğer bir şahsiyete ulaşmasının içtimâî vasatını hazırlamaktır. Çünkü iktisadî ve içtimâî farklılaşmaların doğurduğu zümreleri değil; insanı, insan şahsiyetini, uğrunda mücadele edilecek bir değer olarak telâkki ediyoruz. (MMTD, C. 1, T. 1, B. 24: 176)" sözleriyle ifade etmiştir.

Nevzat Kösoğlu, Türkiye'nin 12 Eylül askerî darbesine götürüldüğü son derece sıkıntılı bir süreçte toplumsal uzlaşmadan yana tavır almış, demokrasiyi ve meşru

siyaseti savunmuş, iktidar-muhalefet ilişkilerinin de bu çerçevede ele alınması gerektiğini ifade etmiştir. Kösöğlü, iktidar merciinin TBMM olduğunu vurgulamış, millet iradesine güvenilmesi gerektiğini ifade etmiş ve TBMM dışında meşruiyet arayanların yanlış yolda olduklarına dikkat çekmiştir (MMTD, C. 1, T. 1, B. 24: 179).

Nevzat Kösöğlü, anarşi ve teröre malzeme olacak ve toplumu kutuplaştıracak her türlü söylemden/eylemden kaçınılması gerektiğini savunmuş ve bu hususta son derece hassas davranmıştır. Öyle ki AP, MSP ve MHP tarafından kurulan 41. Cumhuriyet Hükümeti'nin (21.07.1977-05.01.1978) "*Milliyetçi Cephe*" olarak adlandırılacağına dikkat çekmiş ve bu hükümetin bir "*Koalisyon Hükümeti*" olduğundan hareketle kelimelere tehlikeli manalar yükleyerek, "*Cephe*" tabirinin de bölücülüğe ve kampaşmaya bir basamak olarak kullanılmaması gerektiğini vurgulamıştır (MMTD, C. 1, T. 1, B. 24: 180).

İdeolojik ayırım yapmaksızın patlayan bombaları ve ateşlenen silahları susturmak gerektiğine işaret eden Nevzat Kösöğlü, bu uğurda yapılacak olan tüm çalışmalarını şahsının ve partisinin destekleyeceğini ifade etmiştir (MMTD, C. 3, T. 1, B. 112: 430).

Nevzat Kösöğlü, Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini millî kültür olduğuna dikkat çekmiş ve bundan dolayı millî kültürü korumayı, yaşatmayı, geliştirmeyi, genç nesillere ve bütün dünyaya duyurmayı önemli bir görev addettiğini belirtmiştir. Kösöğlü, bu anlayış doğrultusunda komünizm ve faşizm gibi insan hak ve hürriyetleri ile bağdaşmayan, maddî-manevî bütün değerleri yok eden her türlü zulüm ve tahakküm idaresine ve diktatörlük heveslerine MHP'nin ve şahsının karşı olduğunu ifade etmiştir. Kösöğlü, davasız, şuarsuz ve ülküsüz olarak yetişen insanların kolayca emperyalist ideolojilerin propagandalarına kapılabilecekleri tehlikesine dikkat çekmiş ve bu tehlikeye karşı genç nesillere kendi mukaddeslerine ve istikballerine sahip çıkmaları için gerekli heyecan ve şuur vermek gerektiğine işaret etmiştir (MMTD, C. 1, T. 1, B. 24: 180-81).

Adında "*Millî*" kelimesi geçen iki bakanlıktan birinin Millî Eğitim Bakanlığı (diğeri Millî Savunma Bakanlığı) olduğuna dikkat çeken Nevzat Kösöğlü, "*...Herhalde, bu isimlendirmenin tesadüfi olduğunu düşünmek hiçbirimizin aklına gelmeyecektir. Öyleyse, sadece ismine bakmak bile, eğitimin siyasî kadroların tercihlerini aşan, bir başka deyişle, onları sınırlayan bir mahiyet taşıdığını kabul etmemizi gerektiriyor...*" sözleriyle millî eğitim politikalarının Hükümetlere göre değişmemesi gerektiğini, ilgili kanunlar doğrultusunda bir devlet politikası olarak istikrarlı bir şekilde uygulanmasını savunmuş ve eğitimde netice almak için bunun zorunlu olduğunu ifade etmiştir (MMTD, C. 2, T. 1, B. 98: 466).

Eğitim camiasındaki kutuplaşmaya da dikkat çeken Nevzat Kösöğlü, TÖB-DER'in Anayasa'ya aykırı davranışlarını somut örneklerle Meclis kürsüsünden kanıtlarıyla birlikte ortaya koymuştur. Yasa dışı faaliyetleri sebebiyle TÖB-DER'i eleştiren Kösöğlü, buna karşın tamamen Anayasa'ya ve Temel Eğitim Kanunu'na uygun olarak faaliyet gösteren *Ülkücü Öğretmenler Birliği* (ÜLKÜ-BİR)'in 417 üyesinin saldırıya uğradığını, 46 şubesinin tahrir edildiğini, 38 üyesinin evine bomba atıldığını (1977-

1978 yılı içerisindeki saldırıların bu rakama dâhil olmadığını) belirtmiştir. Anayasa'ya aykırı eylemlerde bulunan TÖB-DER'in hukuksuz eylemlerine karşı tedbir alınmasını isteyen Kösoğlu, ÜLKÜ-BİR'e yönelik saldırıların durdurulması için de yetkilileri göreve çağırmıştır (MMTD, C. 2, T. 1, B. 98: 468-70).

Nevzat Kösoğlu, hukukun üstünlüğüne dikkat çekerek Türk toplumunun hukuku her şeyin üzerinde tuttuğunu belirtmiş ve devlet karşısında birey hürriyetlerinin teminat altına alınması gerektiğine işaret etmiştir (MMTD, C. 3, T. 1, B. 109: 159-61). Bir hukukçu olarak Danıştay'daki aksaklıklara da değinen Kösoğlu, her müessesenin mevzuat ve uygulama olmak üzere iki halinin olduğuna dikkat çekmiş ve somut örneklerle Danıştay'daki problemlerin hukukî düzenleme eksikliklerinden değil mevzuatın uygulanmasındaki keyfiyetten kaynaklandığını ifade etmiştir (MMTD, C. 3, T. 1, B. 110: 230-32).

MHP'ye yöneltilen Turancı suçlamaları karşısında da kayıtsız kalmayan Nevzat Kösoğlu, bu fikrin Türkes Bey'in veya kendisinin ortaya attığı bir görüş olmadığını ifade ederek Turancılık fikrinin Osmanlı Devleti'nin dağılma döneminde bir ihtiyacın sonucu olarak ortaya çıktığını belirtmiştir. Kösoğlu, Türk dünyasının birleşmesi fikrinin, yıkılan bir İmparatorluğun yeniden dirilmesi konusundaki bir heyecan fişkirması olduğunu belirtmiş ve bu fikrin Ziya Gökalp'ten daha nicelerine kadar Türk fikir tarihinin yetiştirmiş olduğu büyük mütefekkirlerin düşünce sisteminden ibaret olduğunu beyan etmiştir. Bu duyguyu gönülde yaşatmak ile gerçekleştirecek imkânlar sahip olmanın farklı şeyler olduğuna dikkat çekmiş ve MHP'yi bu yönde eleştirenlere "...bunu anlayabilecek bir düşünce seviyesini sizlere Ulu Tanrı'nın nasip etmesini niyaz ediyorum..." şeklinde temennide bulunmuştur (MMTD, C. 3, T. 1, B. 113: 525).

Kendisini ve partisini faşistlikle suçlayanları da sert bir dille eleştiren Nevzat Kösoğlu, bu gibi suçlamaları kesin bir dille reddetmiştir. Hatta bir keresinde bu suçlamalar üzerine söz alarak kürsüye gelen Kösoğlu, MHP Meclis Grubu'nun da tam kadro hazır bulunduğu bir sırada şu sözleri sarf etmiştir: "...Beni itham etmek isteyenler, bana bir açıklama yapma imkânını, aynı zamanda partim adına bir açıklama imkânını verdiler. İşte ben buradayım, 16 arkadaşımın Genel Başkanım da orada. Hepinizin huzurunda, tarihin ve Türk milletinin huzurunda Nazizmi, Faşizmi, gelmişiyile geçmişiyile, geleceğiyle lanetliyorum. Biraz önce burada konuşan Sayın Başbakan ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı, Türkiye kana bulanmışken, daha Kızılay'da 'Bu kan güneşinden kızıl güneş doğacaktır' sloganları henüz silinmemişken, komünizm kelimesini ağzına almadı. Onu da buraya çıkmaya ve bütün aşırı solu, Marksizmi lanetlemeye davet ediyorum. Aksi takdirde milletin huzurunda tarihin huzurunda mahkûm kalacaksınız... (MMTD, C. 8, T. 2, B. 31: 317)" Kösoğlu'nun bu değerlendirmeleri o dönemde MHP'ye yönelik faşist/ırkçı gibi suçlamalara karşı MHP'nin tavrını ve bakış açısını yansıtmaya bakımından önemlidir.

TBMM'de görev yaptığı süre içerisinde Nevzat Kösoğlu, sadece seçildiği il olan Erzurum'un milletvekili, bir bölge milletvekili olarak kalmamış; MHP'nin Grup Sözcüsü olmasının da verdiği etkiyle Türkiye'nin hemen her bölgesini ilgilendiren birçok sorunu dile getirmiş ve çözüm önerileri sunmuştur. Hatta Türkiye dışında

yaşayan Türklerin de sorunlarına kayıtsız kalmamış; sırf Türk oldukları için hükümetlerinden baskı ve zulüm gören Türklere de Türkiye'nin sahip çıkmasını istemiştir.

IV. 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi ve Nevzat Kösoğlu

Nevzat Kösoğlu, milletvekili olarak görev yapmaktayken Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren komutasındaki Türk Silahlı Kuvvetleri, 12 Eylül 1980 tarihinde darbe yaparak yönetime el koymuştur. Nevzat Kösoğlu, 12 Eylül askerî darbesini, hadiseyi gece radyodan öğrenen ağabeyi Ahmet Kösoğlu Bey'den öğrenmiştir. Şöyle ki Ahmet Bey, o sırada uyumakta olan Kösoğlu'nu uyandırarak ordunun yönetime el koyduğunu ve darbe olduğunu haber vermiştir. Bu haber karşısında sükûnetini muhafaza eden Kösoğlu, gayet sakin bir şekilde “*ya öyle mi?*” dedikten sonra yeniden uyumaya çalışmıştır. Sabaha karşı askerî bir tim Kösoğlu'nu evinden alıp Kirazlıdere'ye götürmüştür. Kirazlıdere'de birkaç somyanın olduğu küçük bir odaya getirilen Kösoğlu, bu somyalardan birisinin üzerine oturup, arkasına yaslanmış, ellerini arkadan bağlayarak “*oh be!*” demiştir. Bir diğer tutuklu olan Necmettin Cevheri Bey, Kösoğlu'nun bu tavrını hayretle karşılamış ve Kösoğlu'na “*sen nereye geldiğini sanıyorsun?*” demekten kendini alamamıştır. Kösoğlu, bu soruya “*nereye gelmiş olursam olayım, artık sorumluluğum yok, dışarıdaki hiçbir şey beni ilgilendirmiyor.*” şeklinde cevap vermiştir. 12 Eylül 1980 askerî darbesi, Kösoğlu'nun aktif siyasetle de bağıni koparmasına yol açmıştır (Gürgür, 2014: 13).

12 Eylül 1980'de yapılan askerî darbe sonrasında, darbe yönetimi tarafından 39 yaşındayken tutuklanan Nevzat Kösoğlu, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askerî Mahkemesi'nde görülen MHP ve Yan/Ülkücü Kuruluşlar Davası'nda yargılanmıştır. Bu kapsamda MHP içerisinde Genel Sekreter Yardımcısı olarak görev yapmak; MHP Genel Merkezi aramalarında elde edilen ve teşkilat faaliyetlerini içeren raporların toplanarak değerlendirilmesinde Alparslan Türkeş ve Necati Gültekin'e yardımcı olmak iddialarıyla suçlanmıştır (*Milliyet*, 8.12.1981). 8 Aralık 1981'de görülen MHP ve Yan/Ülkücü Kuruluşlar Davası'nda Kösoğlu, “*iddianamenin hayalle boğuştuğunu*” savunarak kendisi ve partisi hakkındaki iddiaları “*ben iddia makamının şahsi duygularını değil, objektif bir varlık kazanmış olan bu iddianamedeki iddiaları cevaplandırmak durumundayım. Üzülerek beyan ederim ki Türkiye'de hiçbir Marksist yazı bu metin kadar Türk milliyetçiliğine karşı saldırgan, kaba ve tahripkâr olmamıştır*” şeklinde değerlendirmiş ve yaklaşık 1,5 yıl süren tutukluluk sürecinden sonra tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmıştır (*Milliyet*, 9.12.1981). Bununla birlikte darbe yönetimi, Siyasî Partiler Yasası'nın geçici 1. maddesinin 1/a bendine göre aralarında Alparslan Türkeş Bey'in de bulunduğu 35 kişi ile birlikte Nevzat Kösoğlu'nun da 10 yıl süreyle siyasî faaliyette bulunması yasaklanmıştır (*Milliyet*, 30.04.1983 ve *Resmî Gazete*, 29.04.1983). Nevzat Kösoğlu'na ayrıca Basın Kanunu'na muhalefetten de dava açılmıştır (*Milliyet*, 15.02.1986).

2.168 gün süren 587 sanıklı MHP ve Yan/Ülkücü Kuruluşlar Davası'nın 7 Nisan 1987 tarihli duruşmasında 144 kişi ile birlikte Nevzat Kösoğlu da beraat etmiştir (*Milliyet*, 8.04.1987). Kösoğlu, MHP ve Yan/Ülkücü Kuruluşlar Davası'ndan beraat

ettikten sonra bir daha siyasette aktif olarak görev almamışsa da eserleri ve faaliyetleriyle misyonunu sürdürmüştür.

Nevzat Kösoğlu, Büyük Türk Klasikleri (14 Cilt) ve Başlangıcından Günümüze Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (30 Cilt) eserlerinin proje yürütücülüğünü üstlenmiştir. 1994 yılında RTÜK Üst Kurulu Üyeliği'ne aday gösterilmiştir (*Resmî Gazete*, 02.05.1994). Nuri Gürgür Bey'in yeniden Genel Başkan seçildiği Türk Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı'nın 18 Nisan 1998 tarihli 32. Olağan Kurultayı'nda Nevzat Kösoğlu da Türk Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı Başkanı seçilmiştir (Acar, 2004: 123). Türk Ocakları Hars Heyeti üyesi olarak da görev yapan Kösoğlu, Türk Yurdu Okullarının kurucuları arasında yer almıştır. Kösoğlu, TBMM Başkanlık Divanı tarafından 2009 yılında Onur ve Üstün Hizmet Ödülüne layık görülmüştür.

V. Sonuç

1977-1980 döneminde MHP Erzurum milletvekili olarak görev yapan Nevzat Kösoğlu'nun yaptığı konuşmalar hem TBMM'de hem de ülke genelinde geniş yankı uyandırmış; her konuşması ertesi gün gazete manşetlerinde yer almıştır. Kösoğlu'nun TBMM konuşmaları incelendiğinde, henüz 30'lu yaşlardayken bile sahip olduğu tarihî ve entelektüel birikim hemen göze çarpmaktadır. Bu konuşmalardan bir kısmı önceden hazırlandığı gibi bir kısmı da Genel Kurul'daki görüşmeler sırasında gündem dışı olarak irticalen yapılan konuşmalardır. Hal böyle olunca henüz 36 yaşında, konuşmalarını kendisi hazırlayan genç bir milletvekilinin tarihten ekonomiye, sosyal problemlerden sağlık sorunlarına, eğitimden dış politikaya kadar hemen her konuda bu denli birikim sahibi olması Türk siyaseti adına sevindirici olduğu kadar aynı zamanda örnek alınması da gereken bir durumdur.

Nevzat Kösoğlu'nun konuşmalarında Orhun Kitabeleri'nden Naima'ya, Koçi Bey'den Ali Paşa'nın vasiyetnamesine kadar birçok tarihî kaynaktan referans görülmekte; millî kültür, dil, hukukun üstünlüğü ve toplumsal uzlaşma gibi hususlar ön plana çıkmaktadır. Bu zaviyeden bakıldığında Kösoğlu'nun Meclis konuşmaları hem şahsının hem de mensup olduğu camianın dünya görüşü, kültür ve devlet anlayışı, toplumsal meselelere bakışı hakkında tarihe düşülen notlardır.

Nevzat Kösoğlu, 73 yıllık ömrünün yalnızca 3 yılında milletvekili olarak görev yapmış, bununla birlikte ömrü boyunca siyasetin içerisinde olmuştur. Esasen aktif siyasetin içerisinde yani seçim meydanlarında aday olarak yer almamışsa da siyasetin hep merkezinde olmuştur. Siyaseti bir araç olarak benimseyen ve millî menfaatleri her türlü popülist çıkarın üstünde tutan Kösoğlu, milliyetçi dünya görüşünün sözcülüğünü yapmıştır. 12 Eylül'den sonra yeniden siyasete dönmesi hususunda kendisine yapılan teklifleri kabul etmediği gibi eğitim ve kültür faaliyetlerine ağırlık vermiş; eylemleri ve söylemleriyle partiler üstü bir konuma gelmiştir.

Nevzat Kösoğlu, iktidar mücadelesini gayrimeşru zemine çekmek isteyenlerin varlığına dikkat çekerek Türkiye'yi anarşiye sürüklemek isteyenlere karşı iktidarı ve muhalefeti uyarmış; toplumsal kutuplaşmaya zemin hazırlayacak söylem ve

eylemlerden kaçınılması gerektiğini sürekli olarak vurgulamıştır. Kösoğlu, Türkiye'nin temel problemlerinin birlik ve beraberlik ekseninde toplumsal mutabakatla çözülebileceğini ifade etmiştir. Kösoğlu, Türkiye'nin millî meselelerinin iç politika malzemesi haline getirilmemesini savunmuş; eğitim politikalarının da hükümetlere göre değil Türkiye'nin temel değerlerine uygun ve istikrarlı bir şekilde devlet politikası olarak belirlenmesi gerektiğine işaret etmiştir. Yakın dönem Türk siyasî ve kültür tarihinin önemli yapı taşlarından biri olarak kabul edilen Nevzat Kösoğlu, eserleri ve görüşleri ile geniş bir kitleyi etkilemeyi başarmıştır.

Kaynaklar

1- Arşiv Belgeleri ve Resmî Yayınlar

TBMM Arşivi (TBMMA), Devre: (D.) 5, Sicil No: (Sn.) 1292.

Resmî Gazete, Tarih: 13.05.1977, Sayı: 15936.

Resmî Gazete, Tarih: 19.06.1977, Sayı: 15971.

Resmî Gazete, Tarih: 2.05.1994, Sayı: 21922.

Resmî Gazete, Tarih: 29.04.1983, Sayı: 18032 (2. Mükerrer).

Millet Meclisi Tutanak Dergisi (MMTD), Dönem: 5, C. 1, Toplantı: (T.) 1, Birleşim: (B.) 24.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 2, Toplantı: 1, Birleşim: 98.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 3, Toplantı: 1, Birleşim: 109.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 3, Toplantı: 1, Birleşim: 110.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 3, Toplantı: 1, Birleşim: 112.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 3, Toplantı: 1, Birleşim: 113.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 4, Toplantı: 1, Birleşim: 116.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 5, Toplantı: 1, Birleşim: 135.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 6, Toplantı: 1, Birleşim: 147.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 7, Toplantı: 2, Birleşim: 4.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 7, Toplantı: 2, Birleşim: 10.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 7, Toplantı: 2, Birleşim: 11.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 8, Toplantı: 2, Birleşim: 31.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 9, Toplantı: 2, Birleşim: 50.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 10, Toplantı: 2, Birleşim: 55.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 10, Toplantı: 2, Birleşim: 56.

- Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, Dönem: 5, C. 10, Toplantı: 2, Birleşim: 59.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 11, Toplantı: 2, Birleşim: 62.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 12, Toplantı: 2, Birleşim: 69.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 12, Toplantı: 2, Birleşim: 70.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 13, Toplantı: 3, Birleşim: 35.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 14, Toplantı: 3, Birleşim: 45.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 14, Toplantı: 3, Birleşim: 46.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 14, Toplantı: 3, Birleşim: 48.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 14, Toplantı: 3, Birleşim: 49.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 14, Toplantı: 3, Birleşim: 50.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 16, Toplantı: 3, Birleşim: 99.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, C. 16, Toplantı: 3, Birleşim: 124.
Milletvekili Genel Seçimleri (1923-2011). (2012). Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.

2- Diğer Kaynaklar

- Arslan, E. (2012). *Türk Parlamento Tarihi: TBMM XVI. Dönem (1977-1980)*, C. III, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara.
- Acar, İ. (2004). *Türk Ocakları*, Balıkesir.
- Milliyet (Haber niteliğindeki yazıların tarihleri metin içerisinde verilmiştir)
- Kösoğlu, N. (2010). *Millet Meclisi'nde ve Askerî Mahkemede Tarihe Konuşmalar*, Ötüken Neşriyat, Ankara.
- Gürgür, N. (2014). "Nevzat Kösoğlu-Ülkücü Bir Aydınımın Siyasî Portresi", *Türk Yurdu*, Yıl 103, S. 320, s. 6-14.